

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/188874,Uroczystosc-upamietniajaca-ofiary-niemieckich-zbrodni-na-terenie-Fortu-II-w-Pom.html>
09.05.2024, 13:50

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku - Pomiechówek, 31 lipca 2023

31 lipca w Fortcie III w Pomiechówku odbył się uroczysty apel upamiętniający ofiary niemieckiej zbrodni na członkach Polskiego Państwa Podziemnego dokonanej 79 lat temu na terenie znajdującego się tam obozu. W wydarzeniu wzięł udział prezes IPN dr Karol Nawrocki.

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Minister Obrony Narodowej Mariusz Błaszczak podczas uroczystości upamiętniającej ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Prezes IPN dr Karol Nawrocki podczas uroczystości upamiętniającej ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Uroczystość upamiętniająca ofiary niemieckich zbrodni na terenie Fortu III w Pomiechówku – Pomiechówek, 31 lipca 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Obchody 79. rocznicy ostatniej masowej egzekucji w Pomiechówku rozpoczęły się od mszy św. pod przewodnictwem ks. kan. ppłk. Marcina Czeropskiego w intencji ofiar zbrodni niemieckich. Po nabożeństwie nastąpiła uroczystość odsłonięcia i poświęcenia grobów. Po odegraniu hymnu państwowego głos zabrał prezes Instytutu Pamięci Narodowej dr Karol Nawrocki.

Miejsce to stało się miejscem masowych zbrodni, tej pierwszej z 31 maja 1943 roku i tej ostatniej sprzed 79 lat. Te masowe egzekucje wyścieliły teren Fortu III w Pomiechówku szczątkami, krwią i duchem cierpienia. My jesteśmy dziś tu po to, aby pokazać, że pamiętamy i mamy świadomość, że naród to nie tylko ci, którzy żyją w ramach granic dzisiejszej wolnej, niepodległej Rzeczypospolitej, ale to także ci, którzy są poza granicami, ci, którzy byli przed nami i ci, którzy nadejdą po nas. Dlatego stawiamy dziś ślad pamięci, ślad pamięci, który jest dowodem na zwycięstwo dobra pamięci nad niepamięcią i amnezją, zwycięstwa dobra chrześcijańskiego i ceremonialnego pochówku nad barbarzyńskim ukrywaniem i porzucaniem zwłok – powiedział dr Nawrocki.

W uroczystościach wziął również udział Minister Obrony Narodowej Mariusz Błaszczak:

Z roku na rok to miejsce jest upamiętniane przez nasze spotkania i działania Instytutu Pamięci Narodowej. Dziś odbyło się poświęcenie mogił zamordowanych. Zachęcam wszystkich do tego, żeby godnie upamiętnić pomordowanych w Pomiechówku. Jestem wdzięczny, że to miejsce zostało objęte troską przez żołnierzy Wojska Polskiego. To miejsce było zapomniane, a dziś otoczone jest

należyta opieką – zaznaczył minister Błaszczak.

Po odczytaniu Apelu Pamięci zgromadzeni złożyli kwiaty i zapalili znicze na grobach pomordowanych. Po zakończeniu uroczystości i odprowadzeniu wojskowej asysty honorowej goście złożyli kwiaty przed pomnikiem żołnierzy AK oraz zapalili znicze przy Celi „0”.

***

Fort III w Pomiechówku

Fort III, zbudowany w latach 1883–1888, był terenem walk w trakcie I i II wojny światowej, w 1915 i 1939 roku miejscem internowania Legionistów Piłsudskiego, w czasie II wojny światowej obozem jenieckim (1939 r.), a następnie według akt śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję Ścigania Zbrodni Przeciw Narodowi Polskiemu w Warszawie: obozem przesiedleńczym m.in. dla mariawitów (1940–1941), gettem (1941 r.), więzieniem karno-śledczym i miejscem masowych egzekucji dla dystryktu ciechanowskiego (1941–1944), obozem przejściowym dla powstańców warszawskich oraz ludności cywilnej Warszawy i okolic (1944 r.) a następnie obozem pracy Wehrmachtu dla mieszkańców okolicznych miejscowości, jeńców radzieckich oraz więźniów niemieckich (1944–1945). Po wojnie znajdowała się tu wojskowa składnica amunicji.

Fort III w Pomiechówku był miejscem kaźni tysięcy Polaków i Żydów z terenu północnego Mazowsza. Dokładna ilość masowych egzekucji jaka miała miejsce w Fortcie III w Pomiechówku jest niemożliwa do ustalenia. Niemcy starali się zatrzeć ślady zbrodni. W samym Fortcie III do dziś zachowały się dziesiątki napisów wyrytych na ścianach przez więźniów.

Przeczytaj więcej: [Fort III w Pomiechówku. Mało znane miejsce pamięci](#)

***

Działania IPN na terenie Fortu

10 października 2018 r. Biuro Upamiętnienia Walk i Męczeństwa IPN rozpoczęło misję, której celem jest napisanie ostatniego rozdziału tej historii: zapewnienie godnego miejsca spoczynku i upamiętnienie tysięcy ofiar zbrodni niemieckich z Fortu III. W efekcie trzyletnich prac na terenie Fortu III na tymczasowym cmentarzu na lewym dziedzińcu pochowano kompletne szczątki 146 osób oraz fragmenty szkieletów należących do ponad 130 osób. Niespodzianką było odkrycie zbiorowej mogiły 8 żołnierzy Wojska Polskiego poległych w obronie fortu we wrześniu 1939 r. Sposób pochówku – bezładnie wrzucone ciała do płytkiego zagłębienia (leja po pocisku artyleryjskim?), przysypane cienką warstwą ziemi – wskazuje, że miał on miejsce już po zajęciu fortu przez Niemców. W przeciwieństwie do grobów poległych żołnierzy urządzanych jeszcze przez polską załogę, ta mogiła była

nieoznaczona i pominięta przy powojennych ekshumacjach. Obrońcy placówki zostali pochowani 20 maja 2021 obok swoich kolegów w kwaterze wojennej na cmentarzu w Pomiechowie.

Fundacja Fortu III Pomiechówek i Instytut Pamięci Narodowej wraz z lokalnymi władzami i instytucjami działają na rzecz upamiętnienia ofiar Fortu. Od 2018 r. Instytut Pamięci Narodowej prowadzi prace archeologiczne na tym terenie oraz angażuje się w trwałe urządzenie tego miejsca pamięci narodowej.